

PÁRKÁNY

HONISMERETI KISKÖNYVTÁR

A borító első oldalon: A Szent Imre plébániatemplom

A borító harmadik oldalán: A város új sétálóutcája

A borító hátsó oldalán: A felújított Mária Valéria híd

A táj

Párkányt csodálatos természeti környezete, sajátos mikroklímája és termálfürdője teszi vonzóvá határon innen és túl. A város földrajzi környezetének meghatározó elemei a folyók. Innen kezdi felső kanyarulatát a Duna, melynek túlszárnyán a Párkányba látogatót az esztergomi Várhegy csodálatos panorámája fogadja – impozáns, klasszicista bazilikájával. A Garam, amely a várostól kőhajításnyira torkollik a Dunába, füzeseivel és holtágaival a horgászok paradicsoma. A várostól északkeletre – a Duna és az Ipoly összefolyásának szögeltében – meredeken nyúlnak a folyók fölé a Kovácspataki dombok vulkanikus sziklaszirteji. A védett hegyvonulat legmagasabb pontja a 395 m magas Burda. Kovácspatak már a századfordulón kedvelt kirándulóhelye volt a környék, valamint Budapest polgári és úri köreinek. Északnyugatról a Hegyfarok, a párkányiak kiváló borokat termő szőlőhegye, nyugatról a Kisalföld termékeny síksága szegélyezi a várost. Párkány környékén több természetvédelmi terület található. Ezek közül figyelmet érdemelnek a csenkei erdősztyepp, a csenkei erdő, a kéméndi Patácsok, de érdekes a köbölkúti Párisi-csatorna, a kisújfalusi Somfaerdő, valamint a szalkai Baglyas-dűlő is. Párkányba a nyári hónapokban fürdőzők ezreit vonzza Szlovákia egyik legnagyobb – 24 hektáron elterülő – fürdője, a Vadas. A hévízfürdő az utóbbi néhány évben rendkívül dinamikus fejlődik, szolgáltatásai jelentősen kibővültek, az újabb medencék, szálláshelyek és létesítmények évről-évre több látogatót vonzanak a városba. A város idegenforgalmi vonzerejét jelentősen megnövelte a Mária Valéria híd 2001-ben történt újjáépítése, ami lendületbe hozta a város

*A Párkány történetét
szemléltető emlékkő
(Bartusz György alkotása)*

Esztergom és Párkány ostroma, 1594

fejlődését. 2005-ben a város főtere is teljesen megújult. Az uniós forrásokból épült sétálóutca a város idegenforgalmi vonzerejét növeli.

Történelmi múlt

A város – kiváló fekvése folytán – már az őskorban lakott hely volt. Ezt bizonyítják a papírgyár területén és az Istenhegyen folytatott ásatások. A legrégebb és legjelentősebb, a vonaldíszes kultúra zselizi csoportjához tartozó őskori település az újkőkorból származik. Ez a legnagyobb neolitikus település, amelyet Szlovákiában, illetve a Kárpát-medencében feltártak. Ennél fiatalabb a badeni kultúrához tartozó rézkori település, a régebbi bronzkorból származó hamvasztásos sírok, a halstatti kultúrgödrök, a kelta telephely a II. századból, valamint a germán település a II–III. századból.

ANAVUM. A hely már a Római Birodalom idején fontos átkelési pont volt. A II. században épült, Limes Romanus néven ismert védővo-

Lotharingiai Károly herceg

Sobieski János lengyel király

tesz a településről, a garamszentbenedeki apátság 1075-ből származó – I. Géza király által kiadott – alapítólevele, amelyben az uralkodó a Kokat felső részében lévő tíz révészházat és három ekényi szántóját az apátságnak adományozza. További okiratok II. Géza és II. Endre korából az itteni sóvámról és kikötői vámról rendelkeznek. 1189-ben nem akármilyen vendég látogatott Kakathra és Esztergomba: maga Rőt-szakállú (Barbarossa) Frigyes, német császár. III. Béla király felesége – Margit – a harmadik keresztes hadjáratot vezető császárnak hatalmas sátrat adományozott, amelyet Kakathon állítottak fel tiszteletére.

Az Árpád-ház kihalása utáni trónöröklési harcok sem kerültek el Kakathot. 1304 júniusában nagy sereggel érkezett Magyarországra II. Vencel cseh király, hogy megszerezze a koronát fiának, III. Vencelnek. Kakathon ütött táborn, majd felszólította Mihály érseket, hogy koronázza meg fiát, az érsek azonban ezt elutasította. A 14–15. századi egyházlátogatási jegyzőkönyvek és fennmaradt adólajstromok bizonyítják, hogy e századokban sem volt Kakath jelentéktelen hely.

DSIGERDELEN PARKAN.

1541-ben, miután a török elfoglalta Budát, a három részre szakadt ország sorsa megpecsételődött. A százötven éves török uralom a pusztulást és háborúk sorozatát hozta az országra, miközben népe „két pogány közt” kereste az oszmán és a Habsburg iga alól való szabadulás lehetőségeit. Kakath – a hódoltsági terület határvidékén – bekerült a végvári harcok, majd a rendi ellenállási mozgalmak pergőtüzébe.

1543-ban a török birtokba vette Esztergomot és vele együtt Kakathot is. Tisztán látva a hely stratégiai jelentőségét, erős hídfőállást építettek ki a balparti településen – mégpedig az elpusztult Kakath-tól kissé nyugatra, azon a helyen, ahol ma a templom áll. Várday Pál érsekprímás (1526–1549) levelében egy Esztergommal szemben építendő új várról (castellum) olvashatunk. A párkányi erősséget a törökök képletesen „Dsigerdelen Parkan”-nak (magyarosan Csekerdén), azaz „az ellenség májába ékelődő erőd”-nek nevezték el. A párkányi helyőrség létszáma a 16. században 200 fő körül mozgott (Esztergomban mintegy 1100 fős állandó sereg tartózkodott). Idővel a törökök dzsámit (imaház) is építettek.

Esztergom és Párkány kiindulópontja lett a török portyázásoknak és a hódoltsági terület kiterjesztésére irányuló törekvéseknek. 1544-ben Szalka mellett aratott diadalt Balassa Menyhért és Nyári Ferenc a portyázó törökök fölött. Az eseményt Tinódi Lantos Sebestyén is megörökítette „Az szalkai mezőn való viadalrul” c. históriás énekében. 1581-ben Rácz Pál újvári főkapitány leckéztette meg a törököket Párkánynál, 1590-ben viszont Thurzó György igencsak pórul járt, és

Barokk kálvária 1766-ból

sok vitézét elvesztette ugyanitt. E csatározások magyaros virtusát Mikszáth Kálmán is megörökítette „Az aranyos csikó” c. helyi vonatkozású elbeszélésében. A tizenötéves háború elején, 1594-ben a császári seregek megpróbálták visszafoglalni a töröktől Esztergomot és Párkányt. Gróf Pálffy Miklós és József főherceg hadivállalkozása azonban balsikerrel végződött. Esztergom ez évi ostrománál halt hősi halált Balassi Bálint. Egy évvel később Mansfeld Károly és Pálffy Miklós bevette ugyan a két erődítményt, de Párkány a harcokban teljesen elpusztult, Pálffy azonban újjáépíttette. Esztergom és Párkány csak tíz évig maradhatott császári kézen: 1605-ben Ali pasa visszafoglalta mindkét erődítményt. Ekkor írta keserűen Illésházy István főudvarmester Thurzó Györgynek: „és nimetre az végházakat ne bizzuk, ám Esztergomot is feladták, az többit is mind németek adták török kezében, nekik nem hazájok, nem fáj nekik...” A zsitvatoroki béke (1606) szentesítette a török hódítást.

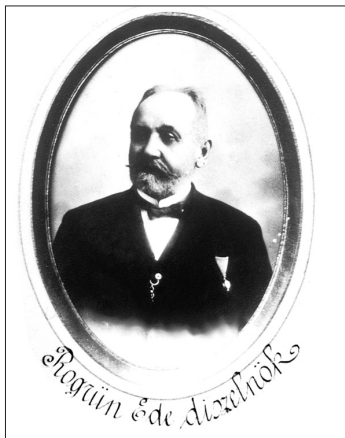

Wertner Mór emléktáblája a Fő utcán

Ezt az állapotot erősítette meg 1625. május 26-án a közeli Kőhidgyarmat határában aláírt „gyarmati béke” is.

Az 1660-as években ismét súlyos csatározások színhelye volt Párkány. 1661-ben Forgách Ádámot és gróf Montecuccolit, a császári seregek főparancsnokát bízták meg Esztergom és Párkány visszafoglalásával. Montecuccoli meg is jelent seregével Párkány alatt, de harcra nem került sor. Végül Forgách úgy döntött, hogy maga próbálkozik meg az ostrommal. Serege azonban nem volt egy akaraton, így a hadművelet kudarcba fulladt.

Forgáchot sajnos később sem hagyta el a balszerencse. Az 1663-as török hadjárat idején Párkánynál kelepcébe csalták a törökök, és súlyos csapást mértek csapataira. Az általános felfordulásban csak gróf Zrínyi Miklós állt a helyzet magaslatán. 1663. augusztus 31-én Párkánynál rajtaütött az újvári győztes csatából visszatérő janicsárokon, és fényes győzelmet aratott fölöttük. 1664-ben De Souches tábornok – miután

Rogrün Ede

Sebők Zsigmond

felszabadította Nyitrát és Lévát – Párkány ellen indult. A törökök – látván a harc reménytelenségét – visszavonultak Esztergomba. De Souches – tüzéségével – szinte teljesen felégette a várost. Evlia Cselebi korabeli török utazó leírásából képet nyerhetünk arról, hogyan nézhetett ki az ekkor elpusztult erődtámaszt: *„A Duna folyó nyugati partján, Esztergom várával szemközt, Újvár várának földjén egy sík réten, négyszögletű, magas, erős palánkasövényű és tömésfal kerítésű vár. Három oldalon szárazföld és keleti oldalán a Duna van. Azonban három oldalán a földbe metszett széles és mély árka van...”*

Az 1683. évi párkányi csata. 1683 tavaszán Kara Musztafa nagyvezír mintegy kétszázötvenezer seregével Bécs ellen indult, hogy végleg térdre kényszerítse a Habsburgokat. A török felvonulással párhuzamosan Thököly Imre, „a kuruc király” – a török szövetségeseiként birtokba vette Felső-Magyarországot. A július 14-től szeptember 12-ig ostromlott Bécset csak Sobieski János lengyel király seregei mentik fel. A visszavonuló törököket a keresztény seregek egészen Párkányig üldözték. Miután Kara Musztafa értesült arról, hogy a

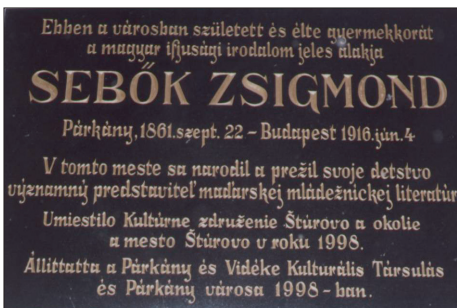
*Sebők Zsigmond
emléktáblája a Fő utcán*

keresztény seregek
Esztergom bevételét
tűzték ki következő célul,
Párkány védelmére ren-
delte Kara Mohamed
budai pasát 8000 harcosá-
val. A keresztény sereg

1683. október 7-én ért Párkány közelébe. Sobieski, akinek egységei a sereg előhadát képezték, a hadvezetés utasítása ellenére önálló vállalkozásba kezdett diadalittas seregével. A törökök azonban csapdát állítottak a lengyeleknek, és mintegy 1500 emberüket levágták a Siralom-völgyénél lezajlott összecsapásban.

Október 9-én a császári és a lengyel seregek együtt indultak Párkány bevételére. A tizenhatezres muszlim sereg bízott Thököly segítségével, ő azonban „nem ért oda időben”, mert már nem volt ínyére a török szövetség, és seregét is meg akarta óvni a nyilvánvaló vereségtől. A Lotharingiai Károly fővezérsége alatt harcoló keresztény seregek fényes győzelmet arattak Párkánynál. A város végleg felszabadult, s e csatával megkezdődött a török uralom felszámolása Magyarországon. Ezzel az eseménnyel írta be nevét Párkány az európai történelembe.

A Rákóczi-szabadságharc. A törökkori harcokon kívül a város megszenvedte a 17. századi rendi ellenállási mozgalmak pusztításait is. A Rákóczi-szabadságharc idején főleg Bottyán János csapatai küzdöttek e vidéken. 1706 nyarán maga II. Rákóczi Ferenc ütött tábornok a Garam torkolatánál, és innen lövette Esztergom várát, majd elfoglalta, de nem sokkal utána el is veszítette azt. A felkelés után egy régen áhított békés korszak következett, amely lehetőséget nyújtott a gazdasági fejlődésre.

*A járásbíróság épülete
(épült az 1900-as évek
elején)*

Párkány egyéb nevezetességei

A vásárok. Már a középkorban meglévő vám- és révjog mellé később a település vásártartási jogot szerzett, amely gyakorlatilag városi jogállást jelentett Párkány számára. Ennek révén vált „oppidum”-má, azaz mezővárossá már a törökkorban. Békeidőben a törököknek is érdekükben állt a normális gazdasági élet és a cserekereskedelem fenntartása. Ezért nem meglepő, hogy már a 16. század végén kezdeményezték a párkányi vásárokat. 1598. március 20-án az alábbiakat írja Pálffy Miklós érsekújvári generális főkapitánynak Memy bég: *„Mi azt gondoljuk, hogy a földnek épületére így leszen jobb, hogy itt Kakathon mindön héten vásár legyen és ismét főszakadalmak is legyenek, kire mindenfelől bízvást jöhessenek és mehessenek és az miből pénz tereomthetnek, mindönöket áruljanak és vegyenek...”*

A 18. század elején beindult a céhes élet és kereskedelem, így újra igény mutatkozott a vásárokra. Az érsekség ezirányú kérélmére meghallgatásra talált az uralkodónál. Párkány 1724. augusztus 6-án vásártartási kiváltságlevelet kapott III. Károly királytól (1711–1740). Az okirat évente négy országos vásár megtartását tette lehetővé: *„...Királyi hatalmunk teljességiből és különös kegyelmünkéből kegyelmesen megengedni és helybenhagyni jónak tartottuk: hogy tudniüllik Négy Vásár, vagyis Esztendei szabad piarcz és ugyan Első Sz. György Vitéz és Mártír*

*A második világháborús
orosz katonai temető*

*napján; a másik Sz. Bertalan
Apostol napján; a harmadik Sz.
Simon és Júda Apostolok napján;
negyedik végre Szűz Sz. Luca
Mártír napján... ugyanazon
szabadságok*

és különös jussok mellett, amelyeknél fogva szabad Vásárok a mi Szabad Királyi Városainkban és más egyéb különös szabadságú helyeken tartatnak: a fennmondott Párkány érseki helységben örökösen tarthasson és tartasson...” 1754-ben Párkány jogot nyert egy további – ötödik – vásár megtartására is, azzal a feltétellel, hogy annak jövedelme kizárólag a templomra fordíttassék. A Csáky Miklós gróf, érsekprímás által engedélyezett vásár Keresztelő Szent János napján tartott. Idővel azonban ennyi vásár megrendezése fölöslegessé vált, ily módon csak egy, mégpedig a Simon-Júda napi maradt meg napjainkig.

A műemlék templom. A 18. században épült Párkány egyetlen műemléki jellegű építménye, a korai barokk stílusú római katolikus plébániatemplom. A Szent Imrének szentelt templom Kollonich Lipót érseksége (1695–1707) alatt épült, 1791-ben pedig későbarokk stílusban átépítették, 1878-ban pedig Simor János érsek felújította, és két oldalhajóval kibővítette. 1946-ban Varjú Vendel plébános adminisztrátorsága idején ismét megújult a háborúban elpusztult templom, az utóbbi években pedig megtörtént teljes felújítása. A templom mellett látható egy 1766-ból származó műemléki jellegű barokk kálvária.

A környék nevezetességei

Párkány környékének történeti-építészeti nevezetességei közül említést érdemelnek a 13. századból származó bényi románkori körtemplom (rotunda) és a kéttornyú bazilika, amelyek freskótöre-

*A két világháború és a Holokauszt helyi áldozatainak emlékműve
(Szilágysági Tibor alkotása)*

dékeikkel és páratlan oszlopfőikkel vonják magukra a figyelmet.

A 18. század végén épült a francia vidéki barokk stílusát követő hatalmas kiterjedésű bélai kastély, amely az utóbbi években – azt követően, hogy visszatért az egykori tulajdonosok örököseihez – teljes felújításon ment keresztül. Borüzem és borozó, szálloda és konferenciaközpont kerül benne kialakításra.

Gazdasági és társadalmi fejlődés. A 19. század második felében Párkányban fejlődésnek indul a gyáripár és megindul a polgárosodás. Még 1842-ben Frankl Ottó és fiai alapították az Első Párkányi Keményítő- és Csirizgyárat, vele egy időben pedig a Frankl-malmot. Említést érdemelnek még e tekintetben a Renner-testvérek téglagyárai, Schrank Salamon ecetgyára és a Tímár-testvérek gőzmalma. Ugyanakkor Párkány jelentős közlekedési csomóponttá vált azáltal, hogy 1850-ben átadták rendeltetésének a Magyar Középponti Vasút Vác és Pozsony közti szakaszát. Az első szerelvény – Bécsből Pestre – 1850. december 16-án haladt át a párkány-nánai állomáson. 1886–87-ben megépült a Párkány–Léva szárnyvonal és ennek ipolysági elágazása. Ezáltal Párkány bekapcsolódott az ország gazdasági és kereskedelmi vérkeringésébe.

Párkány századfordulós fejlődése kapcsán meg kell említeni Roggrün Edét, aki sok tekintetben hozzájárult a város fejlődéséhez. A gyógyszerészként tevékenykedő férfiú létesítette a város első postáját, és ő bábáskodott a Párkányi Takarékpénztár születésénél is. Hosszú időn keresztül a Párkányi Önkéntes Tűzoltó Testület díszelnöke volt. E sokoldalú

közeleti ember földi maradványai a párkányi régi temető kápolnájának sírboltjában nyugszanak.

A kor jeles személyiségei közül megemléendő továbbá a párkányi születésű Sebők (Stern-

feld) Zsigmond, aki sok-sok helyi vonatkozású elbeszélésével kötődik Párkányhoz. Mackó úrról, Dörmögő Dömötörről, Csutora Jancsiról szóló könyvei ifjúsági irodalmunknak klasszikus alkotásai.

1908–21 között élt Párkányban Dr. Wertner Mór, orvostörténész és kiváló genealógus, több kiváló történeti munka szerzője. Legismertebb műve „Az Árpádok családi története”. A jeles személyiség porai a párkányi izraelita hitközségi temetőben nyugszanak. E két jeles férfiúnak az utókor emléktáblát emelt a város főutcáján.

A századfordulótól kezdődően – a polgárosodás eredményeként – pezsgő kulturális és társadalmi élet zajlott a városban. Ennek letéteményesei a Katolikus Legényegylet, a Párkányi Dalegylet, a Párkányi Olvasókör, a Párkányi Önkéntes Tűzoltó Testület, a Párkányi Torna Egylet, a Párkányi Szent Imre Cserkészcsapat és más egyesületek voltak.

A Mária Valéria híd. Párkány és Esztergom között évszázadokon át volt híd, illetve átkelő. A törökkorban épült hajóhidak többször elpusztultak és újjáépültek. A 18. században Barkóczy Ferenc érsek jóvoltából ún. repülőhíd létesült a két part között. Az 1762-ben átadott létesítmény 6–8 perc alatt ért át a túlsó partra. 1842-ben Rudnay Sándor érseksége alatt a repülőhidat hajóhíd váltotta fel. Ez az 1848/49-es szabadságharc idején megsemmisült ugyan, de 1851-ben Scitovszky János érsek helyreállíttatta. A múlt század végére a hajóhíd elégtelenné vált. A kormány a pozsonyi és komáromi vashíd megépítése után vette tervbe az Esztergomot Párkánnyal összekötő vashíd megépítését.

Az új Thermal szálló

Vaszary Kolos érsek – megkönnyítendő a híd építését – „a közérdek előmozdításának szándékától vezettetve” – örökre lemondott a vám-szedés jogáról. Cathry Szaléz és fia budapesti

hídépítő vállalkozók 1893-ban írták alá a szerződést és két év múlva, 1895. szeptember 28-án ünnepélyes külsőségek között – az ország főméltóságainak jelenlétében – átadták rendeltetésének a Mária Valéria hidat. 1919 júliusában a Magyar Tanácsköztársaság és a csehszlovák légiónok csatározásai során a híd Párkány felé eső első ívét felrobbantotta a csehszlovák katonaság. A hidat a huszas évek elején ideiglenesen, majd 1926-ban teljesen felújították. A második világháború végén, 1944 karácsonyán azonban hosszú évtizedekre megpecsételődött a Mária Valéria híd sorsa. A visszavonuló német csapatok levegőbe röptették a híd három középső ívét. A rendszerváltás után évekig tartó küzdelem indult a híd újjáépítéséért. A polgári kezdeményezést felkarolták a hídépítő szakma, majd a politikai élet egyes szereplői is. 1999. szeptember 16-án Orbán Viktor és Mikuláš Dzurinda miniszterelnökök a „Hunyadi” rendezvényhajó fedélzetén aláírták a híd újjáépítéséről szóló kormányközi egyezményt. 2000. október 17-én kezdetét vette a hídépítő munka, 2001. július 27-én pedig helyére került a GanzIS konzorcium által legyártott utolsó hídmező is. 2001. október 11-én ünnepélyes keretek között ismét átadták a forgalomnak a Mária Valéria hidat. A híd az Európai Unió, illetve a két kormány támogatásával épült meg. A két miniszterelnök mellett – Günter Verheugen, az EU bővítési főbiztosa adta át a hidat egy három napos felemelő hangulatú ünnepségsorozat keretében.

*A felújított Mária Valéria híd átadása,
2001. október 11.*

Az Osztrák-Magyar Monarchia széthullása radikális változásokat idézett elő a város életében is. Párkány a Csehszlovák Köztársaság részévé válik, határváros és járási székhely lesz.

1938. november 6-án – az első bécsi döntés értelmében – Párkány ismét visszakerült Magyarországhoz. A második világháború harcai nem kevés áldozatot követeltek a várostól. 1944. decemberétől 1945. márciusáig súlyos harcok színtere volt a vidék. A legádázabb harcok a kéméendi hídfőért folytak. A két világháború és a holokauszt párkányi áldozatainak neveit egy 1994-ben emelt emlékmű, a harcokban elesett szovjet katonák földi maradványait pedig a háború után létesült katonai temető őrzi.

Az 1946-os párizsi békeszerződés felújította és szentesítette Csehszlovákia München előtti határait, így Párkány ismét a Csehszlovák Köztársasághoz került. 1948. június 26-án a Belügyi Megbízotti Testület döntése alapján a város nevét megváltoztatták, s Párkányból (Parkan) Štúrovo lett. A város 1960-ig ismét járási székhely volt. Az utóbbi évtizedek történései közül a legjelentősebb változást a város életébe a Dél-Szlovákiai Celulóz- és Papírgyár építése hozta. 1963-tól a gyár alapkövetelétől napjainkig – elsősorban az ipartelepítésnek köszönhetően – a város lakóinak száma megháromszorozódott. A rendszerváltás után a papírgyárat magánosították, azóta különböző nemzetközi társaságok tulajdonában van.

Himmler György

Irodalom:

Dr. Haiczl Kálmán: Kakath, Dsigerdelen-Cserkerdén, Párkány, Érsek-
újvár 1937

Dr. Borovszky Samu: Esztergom Vármegye (Magyarország vármegyéi
és városai sorozat) – Reprint, Dóvin Művészeti Kft., Budapest 1989.

Evliya Cselebi török világutazó magyarországi utazásai 1660–1664, Gon-
dolat, Budapest 1985.

Sugár István: Lehanyatlik a török félhold, Zrínyi Katonai Kiadó,
Budapest 1983.

Fallenbüchl Zoltán: Magyarország főméltóságai 1526–1848, Maecenas
Kiadó, Budapest 1988.

Püspöki Nagy Péter: Erb mesta Štúrova, kézirat.

A Mária Valéria híd története, Lilium Aurum Kiadó, Dunaszerdahely,
1999.

Prokopp Gyula: Az esztergomi Duna-híd, In: Párkányi Szemle, 1996

Honismereti Kiskönyvtár 10. szám

Kiadja a Komáromi (Komárno) KT Lap- és Könyvkiadó Kft., 2006

Felelős kiadó: Szénássy Tímea

Sorozatindító: Dr. Szénássy Árpád okl. mérnök

Fotók: a szerző és Valkó János archívumából

Nyomás: Nec Arte Kft.

© Minden jog fenntartva!

ISBN: 80-88804-06-X

A sorozat kiadványok megrendelhetők, megvásárolhatók:

Komárom (Komárno) KT Lap- és Könyvkiadó Kft.,

Mederčská 9, tel: 035/7700869

